

TOMMY HANSSON:

Är antikommunismen respektabel?

Många har blivit besvikna på kommunismen men ideologin fortsätter att attrahera människor i väst.

Hur kan detta vara möjligt trots alla vittnesmål om diktatur och förtryck i kommuniststyrda länder?

Varför finns det en utbredd motvilja mot dem som aktivt motsätter sig kommunismen?

1949 publicerades antologin *The God That Failed* (i svensk översättning *Vi trodde på kommunismen* 1950), vars medförfattare alla hade varit övertygade kommunister men djupt desillusionerade övergivit sin tidigare tro. Bland skribenterna märktes Arthur Koestler, André Gide och Ignacio Silone med Richard Crossman som redaktör. Många fler än dessa har hunnit bli besvikna på kommunismen sedan denna bok publicerades för snart 40 år sedan, men ideologin ifråga fortsätter alljämt att attrahera människor i väst. Detta sker alldeles oavsett en mångfald av vittnesmål om diktatur och förtryck i kommuniststyrda länder.

Samtidigt finns i politiska och intellektuella kretsar en utbredd föreställning om olämpligheten i att vara antikommunist. Hur är det då möjligt att en ideologi, som enligt en i Figaro Magazine 19-25 november 1978 publicerad studie bär ansvaret för 143 miljoner människors död sedan 1917, fortfarande vinner sympatier? Och varför finns en så utbredd motvilja mot dem som aktivt motsätter sig denna ideologi? Jag vill här försöka besvara dessa frågor.

Marxismen, som grundades av Karl Marx (1818–1883) och Friedrich Engels (1820–1895), är den mest realiserbara och genomtänkta av alla de samhällsutopier som sett dagens ljus. Marxismen ger en heltäckande bild av verkligheten och har därför entusiastiskt hälsats av alla människor, vilka därmed vänt sig bort från mer ofullständiga troskoncept.

Det skall dock sägas att utan den justering av marxismen som Lenin genomförde, skulle den aldrig ha kunnat omsättas i praktiken. Lenin ansåg att det var omöj-

Tommy Hansson är fil kand.

ligt att via normal opinionsbildning få arbetarna i en kapitalistisk stat att komma till insikt om sina "sanna intressen". De måste därför medvetandegöras av kommunistpartiets numerärt begränsade elit-skikt. Det var denna proletariats för-trupp som bar ansvaret för genomförandet av den socialistiska revolutionen, vilken iscensattes i form av bolsjevikernas statskupp i Ryssland 1917.

Lenin hävdade vidare att det var genom den så kallade imperialismen som den "dekadenta kapitalismen" hade kunnat vidmakthålla sin hegemoni. På så sätt kunde han ge en plausibel förklaring till att de marxistiska idéerna ännu inte, åtskilliga decennier efter det kommunistiska partiets manifests publicering 1848, realiserats.

Frälsningslära

Det krävs ingen större fantasi för att i marxismen igenkänna en frälsningslära, där Gud har ersatts av materien. Marxismen har en egen eskatologi, egna bekännelseskrifter, egna profeter och uttolkare av den sanna läran. I likhet med den kristna religionen har de troende delat upp sig i olika grupperingar med skilda tolkningar av skrifterna.

Det är uppenbart, att marxism-leninismen har misslyckats att skapa drägliga samhällsförhållanden i de länder där den är statsbärande ideologi. Detta trots att Marx och Engels fastslog, att det socialistiska samhället skulle möjliggöra materiella förhållanden överlägsna det kapitalistiska samhällets. Desslikes åtnjuter medborgarna i de marxiststyrda staterna ett minimum av frihet.

Marknadsekonomiska experiment i

Kina och Mikhail Gorbatsjovs lindring av det grövsta sovjetiska förtrycket visar, att också de marxistiska makthavarna börjar inse att något är fundamentalt fel i den egna ideologin.

Marxismen må drapera sig i vetenskaplig dräkt – till syvende og sidst förblir den en materiell religion som lämnar en rad frågor obesvarade och i stället lämnar fältet fritt för den blinda tron. Var kommer t ex materien ifrån? Och om det inte finns en ordnande makt som styr tillvaron, hur förklarar man då att historien obevekligt går mot sitt slutmål, nämligen det klasslösa, kommunistiska samhället?

Kommunismen bär ansvaret för 143 miljoner människors död sedan 1917.

Varför kommer dialektiken, som förklaras inbyggd i tillvarons styrande krafter, att avskaffas i och med kommunismens inträde? Frågorna skulle kunna göras betydligt fler.

Uppenbarligen ligger marxismens och marxism-leninismens effektivitet inte i förmågan att lösa tillvarons praktiska problem. I stället har den ett desto större värde som inspirationskälla, ett andligt vapen, för ivriga revolutionärer och intellektuella sökare. Den erbjuder en vision som undanskymmer praktiska och teoretiska tillkortakommanden.

Den djupsinnige konservative tänkaren Tage Lindbom – en gång själv socialist – skriver i sin alltför litet uppmärksammade bok *Myt i verkligheten – en studie i marxism* (1977): "Marxismen kan därför framställas som nykter saklighet och frälsningslära på en gång, en i

verkligheten djupt rotad doktrin, som samtidigt visar vägen till ett jordiskt fullkommande (...) marxismen kan presenteras som en vetenskap om hur jorden skall bli en härlig boningsplats för människorna och framförallt för dem som arbetar och äro betungade.”

Inte enda utopin

Den marxistiska ideologin är emellertid ingalunda historiens första utopi om ett fullkomligt samhälle. Platons dialog *Staten* uppvisar den första betydelsefulla skissen för det ideala samhällets utform-

Marxism-leninismen har misslyckats att skapa drägliga samhällsförhållanden där den är statsbärande ideologi.

ning. I denna av Platon (ca 427–347 f Kr) skildrade idealstaten förutsattes filosofklassen ha makten, understödd av krigare eller väktare. Dessa samhällsuppbärande element skulle helt och hållet leva för statens bästa, för att kunna organisera den så att endräkt och balans rådde.

Det enligt Platon första steget i organiserandet av det ideala samhället bestod i att avskaffa den privata egendomen. Väktarna förutsattes föregå med gott exempel — de fick äga enbart sina egna kroppar och vara beredda att upplåta sina bostäder åt vem det vara månede. Väktarna skulle med andra ord vara kompromisslöst inriktade på samhällets bästa.

Också kärnfamiljen avskaffas i Platons modellbygge. I äktenskapets ställe skulle staten reglera de sexuella föreningarna i

avsikt att ge fysisk tillfredsställelse och godtagbara avkommor. Alla barn som hade olyckan att födas i detta samhälle skulle omhändertaras av det allmänna och ammas av de kvinnor, vilka för tillfället var producenter av modersmjölk. Sålunda skulle barnen inte känna sina föräldrar.

Allting förutsattes i Platons stat tjäna det allmännas bästa på ett rationellt vis. Konst för konstens eller skönhetsens skull fick inte finnas, ej heller olämplig litteratur. Nya myter och nya ideal skulle skapas, de gamla förstöras. Myndigheterna och deras kontrollorgan skulle sorgfälligt ansvara för den mänskliga rasens renhet och perfektion. De som icke ansågs hålla måtten måste avlivas eller lämnas att dö i fall av sjukdom.

Franska revolutionen förebild

Platon har ingalunda behövt sakna lärjungar. Tallösa idealister och renhetsivrare har sökt genomdriva, skrivit om eller endast tänkt sig det ideala samhällsståndet och därmed givit uttryck för en evig mänsklig dröm.

Om vi botaniserar bland lärorna och modellbyggena i svunnen tid hittar vi t ex medeltidens kättarläror; de idéer som förfäktades av 1600-talets engelska utjämningsanhängare ("levellers"), de franska jakobinernas puritanism. Bland inflytelserika tänkare märks Thomas More och Gerrard Winstanley (1500- och 1600-talet) i England, Tomasso Campanella (ungefär samma tid) i Italien och Thomas Münzer (1500-talet) i Tyskland. Gemensamt för dessa inriktningar och ideologer är en starkt kritisk hållning till etablerat samhälle och kyrka och en för-

vissning om, att det ideala samhället växer fram ur en rationell organisering av människor och ting. Desslikes intog de radikala samhällsförbättrarna genomgående en avvisande hållning till den traditionella familjen.

Gradvis började under 1600- och 1700-talen de utopiska synsätten (begreppet utopi kommer av namnet på Thomas Mores verk *Utopia*) frigöra sig från religionen. Franska revolutionen 1789 var den första banbrytande manifestationen av den sekulariserade människans världssyn. En alltmer medveten fransk borgarklass vägrade godta adelns privilegier såsom skattefrihet och ämbetsmonopol. Stormningen av fängelset Bastiljen den 14 juli blev den symboliska revolutionshandlingen framför andra.

Den franska revolutionen var på många sätt illa genomtänkt och gick efter några år under i sina egna konvulsioner, och den var inte socialistisk i egentlig mening. Dess metodik – väpnat uppror mot etablissemang med åtföljande skräck- och terrorvälde – har emellertid varit en förebild för senare kommunistiska och socialistiska uppror. Det var ingen tillfällighet, att de ryska bolsjevikerna kort efter sitt väpnade maktövertagande reste ett monument över den franske revolutionären Maximilien de Robespierre samt uppkallade en av sina kryssare efter Marat, en annan av de ledande revolutionärerna.

Omedelbara föregångare till Marx och Engels var de socialister, vilka i *Manifestet* nedlåtande kallas de "utopiska", enkannerligen Henri Claude de Rouvroy de Saint-Simon (1771–1825), Robert Owen (1771–1858) och Charles Fourier (1772–1837). Samtidig med Marx och

Engels var anarkisten Mikhail Bakunin (1814–1876), en rysk aristokrat som enligt faderns vilja skulle bli artilleriofficer men i stället blev en lågande revolutionär.

Slå sönder familjen

Karl Marx skiljer sig från nyss nämnda systembyggare: hans ideologi var avsevärt mer omfattande och genomtänkt än de verklighetsfrämmande utopiska lärorna. Ändå har marxismen en rad gemensamma drag med de tidigare utopierna – här kan nämnas strävan efter jämlikhet, krav på avskaffande av privategendomen, hätsk kritik mot etablerad religion och icke minst en negativ syn på det traditionella familjeidealet.

Marx och Engels gjorde ingen hemlighet av att de ville slå sönder familjen.

Inte så mycket sägs numera om Marx-Engels syn på familjen, men det kan vara intressant att något belysa denna del av den ursprungliga marxismen. I *Manifestet* skrivs det så: "Varpå vilar den nuvarande, den borgerliga familjen? På kapitalet, det enskilda förvärvet. Fullständigt utvecklade existerar den blott för bourgeoisie, men den finner sin komplettering i den tvungna familjelösheten hos arbetarna och i den offentliga prostitutionen. Den borgerliga familjen bortfaller naturligtvis samtidigt med denna dess komplettering, och båda försvinner i och med kapitalets försvinnande. Förebrår ni oss, att vi vill upphäva föräldrarnas utsugning av barnen? Vi tillstår denna förbrytelse."

Karl Marx och Friedrich Engels gjorde

ingen hemlighet av att de ville slå sönder familjen, under förespegling att den av tradition var en motbudande manifestation av det borgerliga förhållningssättet. Engels förevisar i *Familjens, privategendomens och statens ursprung* en detaljerad syn på familjen. Denna är, hävdar författaren, en av "överbyggnaderna" på den ekonomiska grund som allting ytterst förklaras vila på. Monogami hade uppstått som ett resultat av förmögenhetskoncentration i en människas (mans) händer, och behovet av att lämna över förmögenheten inom familjen.

I det socialistiska samhället, menar Engels i sin familjesyn, kommer familjen att försvinna.

Den socialistiska revolutionen har oundvikligen framfött nya härskande eliter.

"Mänsklighetens undergång"

Det marx-engelska familjekonceptet har lika litet som andra verklighetsfrämmande tankegångar kunnat omsättas i praktiken. Verkligheten har visat sig vara en övermäktig motståndare. Detta gäller också övriga socialistiska ideal, som visserligen i någon form praktiseras i den realsocialistiska världen men endast undantagsvis i en mer fullständig utformning. Ändå måste den frågan ställas, hur ett samhälle som genomfört alla de typiska socialistiska idéerna skulle te sig.

Igor Sjafarevitj har ställt denna fråga i den av Alexander Solsjenitsyn redigerade antologin *Röster ur ruinerna* (1977). Sjafarevitj driver i en lysande originell uppsats tesen, att socialismens fullständiga

genomförande — där total jämlikhet råder, där all privat egendom och äganderätt avskaffats, där religionen krossats och där familjen icke existerar — leder till den mänskliga individualitetens förintande: "En sådan revolution skulle vara liktydig med mänsklighetens undergång, åtminstone i den betydelse vi hittills inlagt i detta begrepp."

Sjafarevitj framför denna profetia mot bakgrund av jämförelser med hur det gått i vissa primitiva samhällen i Tredje världen, där modern civilisation gjort sitt intåg och utplånat nedärvda seder och bruk. De gick under, emedan människorna förlorat sina rötter. Om socialismen såsom den uttryckts av tallösa förespråkare genom historien skulle förverkligas i hela världen, resonerar Sjafarevitj, skulle mänskligheten slutligen vissna bort och dö.

I sanning ett skakande perspektiv.

Ideologin överordnad

Mot Sjafarevitj resonemang kan man invända, att teoretiska koncept aldrig förblir oberörda av faktiska förhållanden. Inga idéer existerar i ett vakuum. Det är uppenbarligen därför också de mest totalitära samhällen, som exempelvis Albanien och Nordkorea, har "lufthål" och begränsade flyktmöjligheter.

Total jämlikhet har näppeligen uppnåtts någonstans, ty den socialistiska revolutionen har oundvikligen framfött nya härskande eliter. Ej heller har familjen krossats utan fortsatt existera i de totalitära samhällena. Och även om religionen stundom motarbetas ytterligt hårdhänt i dessa, så finns även i den mest toppstyrd kommunistdiktatur övertygande troende

som vägrar ge vika för den statligt påbjudna ateismen. Att helt avskaffa den privata äganderätten har inte heller visat sig möjligt och för de härskande kommunisterna knappast önskvärt.

Ändå är resonemang sådana som det Sjafarevitj för värdefulla, därför att de bortom dagens aktualiteter och kompromisser ser en möjlig utveckling som i sina skrämmande enskildheter borde få oss alla att tänka efter.

Man kan med visst fog påstå, att den totalitära socialismen har inskränkt de mål som mänskligheten bör eftersträva till att omfatta blott lösandet av materiella problem såsom upphävande av fattigdom, svält och förtryck. Men har detta lyckats? Svaret är nej. Knappast någonsans där till namnet kommunistiska och marxistiska maktgrupperingar tagit över, har människorna fått det påfallande bättre än det var tidigare.

63 år efter upprättandet av världens första socialistiska stat — Sovjetunionen — är den materiella bristen där slående för en västlig besökare. Också i förhållandevis välmående delar av sovjetväldet som de baltiska republikerna tvingas ett stort antal personer ur flera generationer tränga ihop sig i bostäder, vilka vi svenskar skulle anse vara för små för en eller två personer. Vidare är tillgång till för oss självklara bekvämligheter som rinnande vatten och vattenklosett långt ifrån allmänt förekommande i Sovjetunionen, och människor tvingas köa i timal för basvaror till hushållet.

I det socialistiska Kina — en av världens äldsta och mest sublimes kulturer — råder ännu utbredd fattigdom där så sent som på 1960-talet fruktansvärda hungerkatastrofer inträffade.

Varför har då inte kommunismen lyckats förse folken ens med grundläggande materiella förnödenheter, låt vara att ett land som Östtyskland åtnjuter ett relativt välstånd? Det är ju ett odisputabelt faktum, att av kommunisterna föraktade borgerliga och socialdemokratiska reformsträvanden inte bara förmått ge ett överflöd av bröd men också av frihet och mänskliga rättigheter. Det kan bero på att kommunisterna anser att ideologin är överordnad människors behov av drägliga yttre förhållanden. Hellre än att låta reformismen lindra nöden med klandervärda "onkel tomism" eller "filantropi", får folken försmäktas i misär och ofrihet.

Sovjetunionen lurar inte längre någon med att paradiset finns där.

Himmelrike på jorden

Utan V I Lenins justering av marxismen hade Karl Marx sannolikt bara blivit ännu en i raden av löjeväckande utopister och oralistiska nydanare. Nu blev det dessvärre inte så. Marxism-leninismen håller alltfört ungefär en tredjedel av jordens invånare i ett strupgrepp.

Men trots att missförhållandena i de kommuniststyrda staterna i dag är väl kända genom rader av vittnesmål, och trots att kommunistiska aggressionskrig överträffar varandra i grymhet och förakt för nationella gränser, så fortsätter ideologin att attrahera människor. Till och med icke-socialister har ibland svårt att reservationslöst fördöma den praktiserade såväl som teoretiska kommunismen. Varför?

Jag tror detta senare nämnda fenomen

beror på två saker. Dels rädes man anklagelser från vänster om att vara "fascister", "mccarthyister" och "kalla krigare". Dels, vilket är desto viktigare, har även liberaler och konservativa — ja, alla människor — inom sig drömmen om en mänsklig utopi, ett himmelrike på jorden i tidernas fullbord. Detta är en nedärvd dröm som överförts från generation till generation ända sedan Adam och Eva enligt bibeln fördrevs ur paradiset.

Sovjetunionen lurar inte längre någon med att paradiset finns där. Ännu lever dock föreställningen om att socialismen och kommunismen kan skapa idealsamhället. Därför, tror jag, anses det i vida kretsar ännu kontroversiellt att radikalt motsätta sig dessa synsätt. Det är därför som antikommunismen inte är respekterad, även om den saknar alla tillstymmelse till extremism. Hitlers härjningar, senator Joseph McCarthys häxjakter och latinamerikanska militärjuntors excesser må ha bidragit till att ge antikommunis-

men dåligt rykte. Det grundläggande i kritiken mot antikommunismen är emellertid, att det anses suspekt att ifrågasätta kommunismens anspråk på att kunna förverkliga himmelriket på jorden. Att göra det är sak samma som att ta ifrån mänskligheten dess innerligaste förhoppning.

Ödesdigra illusioner

Marxismens — och alla totalitära frälsningslärorors — stora misstag är enligt min mening dels den dåraktiga föreställningen, att det går att lösa alla problem bara den yttre organisationen är den korrekta, dels föreställningen att människan är sig själv nog och icke ansvarig inför en högre, absolut makt.

Det är dessa ödesdigra illusioner som givit upphov till både nationalsocialismens ofattbara grymheter och kommunismens massmord och hänsynslösa maktpolitik.